

Kovács András

A Neubrunn család története és kapcsolatuk a zalaegerszegi képeslap kiadással

Már sok éve foglalkozom régi képeslapokkal, de a zalaegerszegi lapokat csak 1997-től, ideköltözésünkől kezdtem gyűjteni. Kutatásaim során külön téma a kiadók története. Az egerszegi kollekción gyarapodásával egyre többször találok a lapok hátoldalán kiadóként Nemes Gábor nevével, de hogy ki volt ő, sokáig nem sikerült megtudni. A lapokon könyvkereskedőként szerepelt. Egy kisvárosi könyvesboltosait általában ismerik az idősebb generáció tagjai, de reá nem emlékeztek.

A képeslap kiadók között találok Zsomboly József trafikos nevével, aki az Arany Bárány szálló sarkán lévő pavilont építette és üzemeltette az 1949-es államosításig. Az ő fiával, Zsomboly Lászlóval sikerült találkoznom, aki a régi emlékek felelevenítésekor többek között elmesélte, hogy a polgári fiúiskolában együtt járt Nemes Györggyel, aki a zsidó vallású könyvkereskedői családhoz tartozott. Ennek ismeretében kértem találkozót idős, zsidó származású emberekkel. Lengyel Lajos és Anhalzer Imréné - akik a haláltábor is megjárták - emlékeztek a Nemes családra, sőt egyik, még élő tagjához is elvezettek. Ő Braun Gyuláné Kálmán Vera néni, aki Nemes Gábor testvérének, Neubrunn Dorotheának unokája. Az ő elbeszélései, a Zala Megyei Levéltár és a nyíregyházi Jósza András Múzeum adatai alapján állítottam össze a család rövid történetét. Sokszor nem is gondolnánk, hogy egy régi képeslap mögött milyen emberi sorsok, örömök, tragédiák rejlenek. A Nemes-Neubrunn család története a képeslap kiadásán túl sajnos ez utóbbira, a tragédiákra szolgál mementőül.

Kovács András

A zalaegerszegi képes levelezőlap kiadás háború (1945) előtti történetében mintegy 1000 db különböző lapot ismerünk, amelyeket 50 kiadó jelentetett meg. Sokan csak pár darab lappal vettek részt, de négy kiadó lapjainak száma egyenként a 100 darabot is eléri. Az 1900-as évek elején, a képeslapkiadás hőskorában Breisach Sámuel viszi el a pálmát közel 100 darabbal. Őt követi Kakas Ágoston 1906-1940 között közel ennyi lappal, de a legtöbb lapot a Nemes-Neubrunn család

tagjai jelentették meg 1907 és 1937 között. A sort Weinstock Ernő budapesti kiadó zárja, aki 1927 és 1945 között szintén mintegy 100 darabot adott ki. A többi 46 kiadó 1 és 60 darab közötti lap- számmal követi őket.

Néhány sort a vezető „négyes” tevékenységéről:

Breisach Sámuel (1839-1929) nyomdász, papír- és könyvkereskedő Zalaegerszegen letelepedve már 1880-ban megalapította vállalkozását. Nyomdája az Iskola-közben volt. Akkor még nem létezett képes levelezőlap, de a századforduló előtti években az elsők között vágott bele a képeslap kiadásba. Amikor 1898-ban felépült az új városháza, annak földszintjén nyitotta meg üzletét. Vállalkozását 1923-ban 84 évesen zárta be és 90 évesen 1929-ben hunyt el.

Kakas Ágoston (1879-1966) nyomdász a legrégebbi zalaegerszegi nyomdát vette át Tahy Rozália örököseitől a század első éveiben. Az Arany Bárány Szálló földszintjén működött egészen az államosításig. Az 1920-as évek második felében fia, Kakas László (1906-1984) is betársult a vállalkozásba.

Weinstock Ernő (1893-1985) budapesti kiadó 1927-től adta ki képeslapjait az egész ország területén, ezeket ő maga fényképezte. Az államosításig közel 6500 darab lapot jelentetett meg, közöttük 47 db zalaegerszegit és egy 23 db-ból álló szép Göcsej sorozatot 1935-ben, Kakas Ágoston megrendelésére. A háború után Nagyvárad Ernőre magyarosította nevét, ezen a néven is igen sok lapja ismert.

Végül, de nem utolsósorban a Neubrunn-Nemes családról, mint a legtöbb zalaegerszegi lap kiadójáról kell részletesen megemlékezni. A családfők három nemzedéken át adtak ki képeslapot a városról. A sort Neubrunn Ignác (1839-1921) könyvkötő kezdte, aki 1906 és 1910 között kb. 10 darab lapot adott ki a századforduló városközponti utcaképeivel, köztük a következőt:

Neubrunn Ignác kiadása 1906 körül

Neubrunn Ignác tevékenységét példázzák az 1. sz. mellékletben szereplő újsághirdetése. Őt fia, Nemes (Neubrunn) Gábor (1870-1932) követte a képeslap kiadásban, aki 1916-ban jelentkezett először képeslapjaival, egyik lapja az elsők közül az alábbi.

Nemes Gábor kiadása 1916

Nevét 1904-ben magyarosította. 1929-ig saját neve alatt adta ki lapjait, ekkor egy újabb üzletet nyitott és ezután „Petőfi” papíráruházak, majd „Petőfi” könyvkereskedések elnevezés alatt adott ki. Ekkor már vele dolgozott elsőszülött fia, Nemes György is.

Nemes Gábor „Petőfi” könyvkereskedése kiadása 1930

Zalaegerszeg

Vasútállomás

Petőfi könyvesbolt kiadása 1936 körül

Könyvesboltjukban diákok számára kölcsönkönyvtárat is működtettek.

A könyvek leltári címkéje:

Nemes Gábor 1932-ben bekövetkezett halála után, már ismét csak egy boltban, „Petőfi” könyvesbolt néven fia, György adta ki a képeslapokat 1937-ig.

Neubrunn Ignácnak öt, Nemes Gábornak nyolc gyermeke született, így igen kiterjedt családdal bősékelkedtek. A családfelek könyvkötőként, könyv és papírkereskedőként dolgoztak, így ismert emberek voltak a századelő Zalaegerszégén.

Neubrunn Ignác szülőhelyét nem ismerjük, van dokumentum, ahol Zalaegerszeg szerepel, de első két gyermeke Graz-ban született, így lehet, hogy ő is onnan vándorolt Zalaegerszegrre. Felesége Weil Terézia (1830-1911) volt.

Elsőszülött fia Neubrunn Gyula (1864) Graz-ban dolgozott vasúti gyakornokként, majd Monorra került, ahol állomásfőnök volt. Megírta Monor monográfiáját, később Kispesten telepedett le.

Második gyermeke Neubrunn Berta (1865) szintén Graz-ban született, majd Budapestre ment férjhez Eisler Sámuelhez. Fiuk Havas Vilmos (1896) Nemes Gábor leányát, Margitot (1900), azaz unokatestvérét vette feleségül és visszaköltöztek Zalaegerszegrre. Havas Vilmos könyvelőként dolgozott, míg felesége a Havas-féle kézimunka boltot vezette az Eötvös utca 2. számú ház Kossuth utcára néző üzlethelyiségében.

Harmadik gyermeke Neubrunn Dorothea (1867) már Zalaegerszegen született, ő Gans Sándor (1867) légszesz és vízvezeték szerelőhöz ment férjhez, aki a század elején a zalaegerszegi villanytelepet is üzemeltette. A zalaegerszegi mozgókép vetítések elindítása is az ő nevéhez fűződik. Leányuk, Gans Anna (1897) férje Kálmán Zsigmond

Hangya fogyasztási és értékesítő szövetkezet kiadása 1910 körül

(1895) volt, az ő leányuk pedig Braun Gyuláné Kálmán Vera, aki a kiterjedt család ma is Zalaegerszegen élő leszármazottja. Az ő visszaemlékezései sokat segítettek a családtörténet rekonstruálásában.

Negyedik gyermeke, Neubrunn Gábor (1870) szintén Zalaegerszegen született. Ő folytatta apja mesterségét, mint könyvkötő és könyvkereskedő. 1904-ben (M. kir. belügymin. 838/III.b. 1904.január 12-i engedélye alapján) nevét Nemes Gáborra magyarosította.

Ötödik gyermeke Neubrunn Tóbiás (1872-1931) a tanári pályát választotta. Működését 1896-ban a nagykanizsai felső kereskedelmi iskolában kezdte, majd Mohács (1899-1913), Zilah (1913-1916), Törökbecse (1916-1918) és Székelykeresztúr (1918-1920) következett. Trianon után véget ért a vándorlása, és végül Nyíregyházán telepedett le, ahol rajzot, németet és szlőjdöt tanított. Nagy köztiszteletnek örvendett, 1931-ben itt hunyt el.

Lásd mellékletek:

3. sz. Nyírvidék 1931. március 1. és 3.
4. sz. Jegyzőkönyv a nyíregyházi m. kir. áll. tanítóképző intézet tanári testületének 1931. március hó 27-én tartott rendes havi értekezletéről

A család öt gyermeke közül, a képeslapkiadáshoz fűződő kapcsolatai révén, Nemes Gáborról kell bővebben megemlékezniem.

MAGYARORSZÁG 1909. június 7.

Üzlet megnyitás.

Vagyok hátor a n. é. közönség becses tudomására kívánó, hogy Zalaezerszegen Rákóczi-utca 1. sz. alatt a jelenkor igényeinek megfelelő

könyv-, papir-, író- és rajzszerszám kereskedést

nyitottam. — Raktáram tartok üzleti és házi könyveket, levélpapírokat a legfinomabb kivitelű, karcraonyi és ujévi ajándékoknak legamasabb képes könyvek, díszművek és dísztárgyak, legfinomabb árban. Nagy súlyt helyezek a tanítói és tanítónéi szükségletek fedezésére e alvám mindig a legjobbat, legelőszóbbat, legelőszóbban szállítom.

Működésüket nyitok az összes napilapokra bel- és külföldi szaklapokra, képes hetek és havi díjlistákra, melyek megérkezésekor azonnal házhoz szállítanak s ugyanazon kedvezményben részesítem i. előfizetőmet mint a szerkesztőségeket, sőt még nagyobb kedvezményben, amennyiben a felkötőket s szaklapokat teljesen előfizetői díjban bekötöm.

Képes lapjaim örömi választéka készítek, hogy bámulatos olcsó árban adjam.

Minden má. újonnan berendezett könyvtárszalonra fölkívom a n. é. közönség b. ügyelmét, szives pártfogását esedekik

6-0 **NEUBRONN IGNÁZ** könyv- és papir kereskedő, könyvtartó.

Az üzlet megnyitásáról egy 1909-es újsághirdetés is beszámol

Nemes Gábor kezdetben az apja mellett dolgozott a Rákóczi utca 2. szám alatti házban. Ebből az időből valók a 2. sz. melléklet újsághirdetései. 1909-ben a Gr. Apponyi utca (ma Mártírok útja) és a Kazinczy tér sarkán megépült Deutsch-féle házban nyitottak üzletet, amit a következő képeslap ábrázol.

Az 1920-as években az Eötvös utca 2. szám alatti házban nyitottak üzleteket. Az emeleten lakások voltak, a földszinten a Kossuth utcára nézően a könyv és a papírbolt ill. a Havas-féle kézimunka bolt működött. Korábban ebben az épületben nyert elhelyezést a Zalavármegyei Takarékpénztár, miként egy ebben az időben kiadott képeslapon látszik is.

Amint az előzőekben leírtakból kitűnik, apja mesterségét Nemes Gábor folytatta, aki Zalaegerszegen született 1870-ben és Lentiben kötött házasságot Deutsch Sarolta Rozáliával 1898-ban. Nyolc gyermekük született, négyen még Neubrunnként, négyen már Nemes néven, természetesen 1904-től valamennyien a Nemes nevet használták.

A nyolc testvér közül heten Zalaegerszegen születtek, míg Laura Vasváron. A családnak itt volt egy kis tejüzeme és lakása, talán ez a magyarázata a kivételnek.

A nyolc gyermek felnőtté válása után négyen telepedtek le Zalaegerszegen. A következő kis táblázat ezt is szemlélteti.

Név	Szül. hely	Szül. év	Házastárs	Családfő foglalkozása	Letelepedésük
György	Zeg.	1899	Blau Margit	könyvkereskedő	Zeg.
Margit	Zeg.	1900	Havas Vilmos	könyvelő	Zeg.
Zoltán	Zeg.	1901	?	?	Bp.
István	Zeg.	1903	Böhm Anna	könyvelő	Zeg.
Laura	Vasvár	1904	Mike György	főkönyvelő	Sz.hely
Ilona	Zeg.	1906	Glück Imre	RT. ellenőr	Bp.
Ferenc	Zeg.	1908	Mayer Irén	újságbizományos	Zeg.
Terézia	Zeg.	1914	Weinberg József	könyvkereskedő	Bp.

Az elsőszülött fiú, Nemes György már a gimnáziumi éveiben megszerette a könyveket, ismerte értéküket. Diákként többször ajándékozott régi könyveket a Múzeum számára, amit a Magyar Pajzs 1910 májusi közleménye is jelez. 1917-ben érettségizett a M. kir. Állami Fő-gimnáziumban. Utána apja boltjaiban tevékenykedett.

A családfő Nemes Gábor 1932 április 1-én hunyt el a ma már nem álló Eötvös utca 20. szám alatti lakásában. Síremléke sajnos az izraelita temető területcsökkentésekor, az 50-es években megsemmisült, így Nemes, vagy Neubrunn név alatt ma nem található síremlék Zalaegerszegen.

Nemes György, apja halála (1932) után, már csak a Kossuth utcai boltot működtette. Ő 1929-ben az alsó-lendvai Blau Margitot vette feleségül. Petőfiről elnevezett könyvkereskedésük 1937-ig adott ki képeslapot.

A család három generációja által kiadott, eddig előkerült képeslapok az 5. sz. melléklet szerint csoportosíthatóak a kiadó megnevezései alapján.

A család izraelita származású volt, így történetük csak 1944-ig írható meg. Ingatlanjaikat elvették, ingóságaikból kifosztották, majd a nagy létszámú család minden tagját gettóba zárták, végül lágerba hurcolták őket.

A szűkebb családból 28 személyt vittek el, közülük csak öten térhettek haza. Ma már csak egy élő szemtanú emlékezhet a szörnyű történésekre: Braun Gyuláné Kálmán Vera, aki Gans Sándorné Neubrunn Dorothea unokája. Édesanyja, édesapja és leánytestvére nem élte túl a deportálást, a holokausztot.

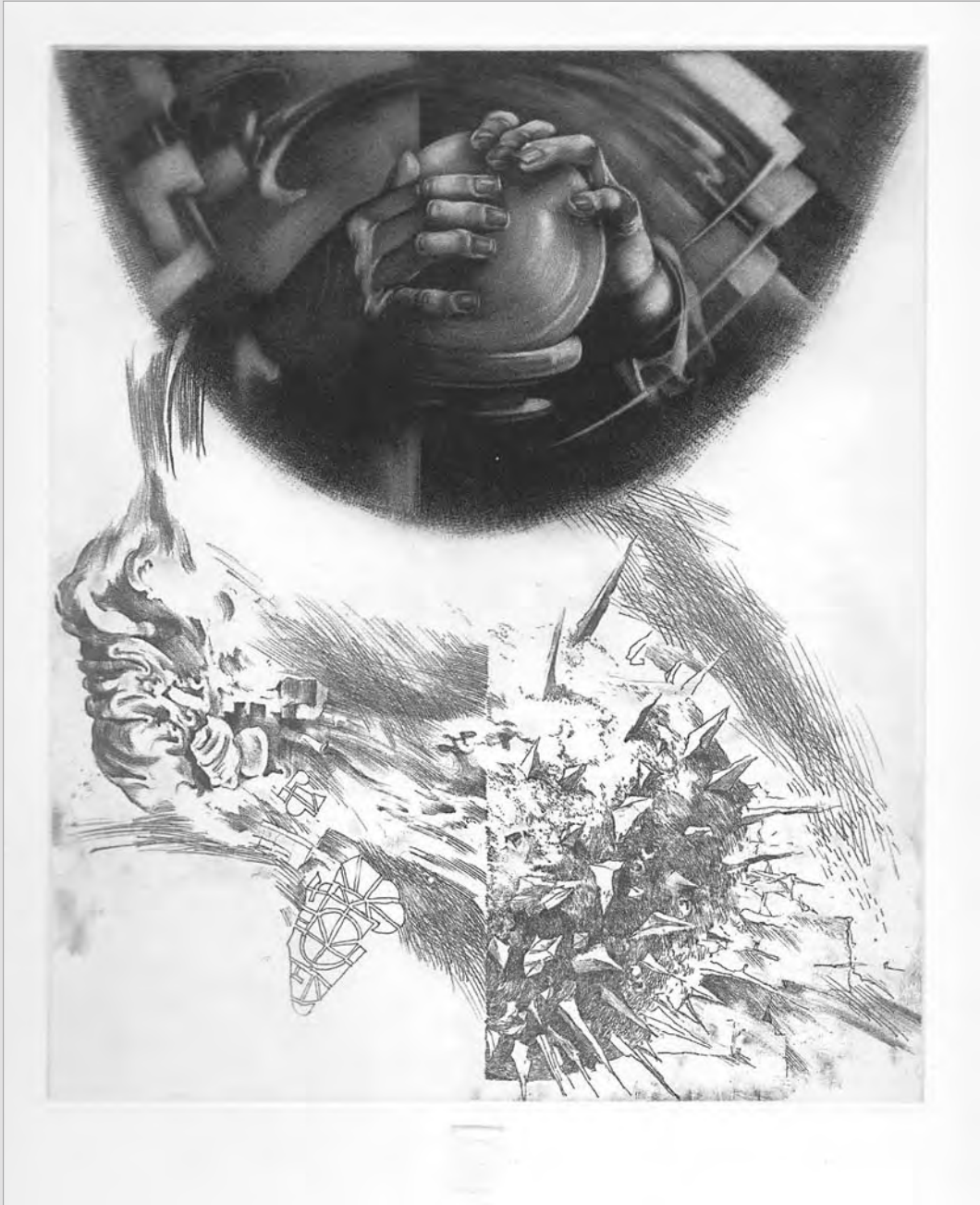
A szűkebb családból deportált zalaegerszegiekre neveik felsorolásával emlékezzünk:

A zalaegerszegi polgármester 1944 április 28-án határozatban rendelte el az akkor Zalaegerszegen tartózkodó zsidónak tekintendő személyek névjegyzékének összeállítását.

Sor-szám	Név	Szül. év	Születési hely	Anyja neve	Lakhely
120	Eisler Sámuelné, Neubrunn Berta	1865	Grác	Weil Terézia	Zeg.
244	Havas Vilmos	1896	Bp.	Neubrunn Berta	Zeg.
245	Havas Vilmosné, Nemes Margit	1900	Zeg.	Deutsch Sarolta	Zeg.
246	Havas Zoltán	1930	Bp.	Nemes Margit	Zeg.
834	Nemes Ferenc	1908	Zeg.	Deutsch Sarolta	Zeg.
473	Nemes Ferencné, Mayer Irén	1914	Zeg.	Breiner Gizella	Zeg.
474	Nemes Sarolta	1940	Zeg.	Mayer Irén	Zeg.
475	Nemes György	1899	Zeg.	Deutsch Sarolta	Zeg.
476	Nemes Györgyné, Blau Margit	1909	Alsólendva	Dreissinger Malvin	Zeg.
6	Blau Henrik	1875	Petesháza	Weisz Háni	Zeg.
7	Blau Henrikné	1880	Kerkaszentmiklós	Hirschl Háni	Zeg.
468	Nemes István	1903	Zeg.	Deutsch Sarolta	Zeg.
469	Nemes Istvánné, Böhm Anna	1903	Zeg.	Mayer Róza	Zeg.
470	Nemes György	1930	Zeg.	Bönm Anna	Zeg.
315	Kálmán Zsigmond	1895	Petrikeresztúr	Kosztelitz Júlia	Zeg.
316	Kálmán Zsigmondné, Gans Anna	1897	Bp.	Neubrunn Dorothea	Zeg.
317	Kálmán Dóra	1925	Zeg.	Gans Anna	Zeg.
318	Kálmán Vera	1926	Zeg.	Gans Anna	Zeg.
319	Kálmán Zsófia	1930	Zeg.	Gans Anna	Zeg.
	Glück Imre	1906	Abaujszántó	Schwarz Helén	Bp.
213	Glück Imréné, Nemes Ilona	1906	Zeg.	Deutsch Sarolta	Zeg.
	Mike György	1898	Zeg.	Thurn Regina	Sz.hely
	Mike Györgyné, Nemes Laura	1904	Zeg.	Deutsch Sarolta	Sz.hely
	Mike László	1926	Zeg.	Nemes Laura	Sz.hely
431	Mike Jenő	1873	Zeg.	Pfeifer Teréz	Zeg.
	Weinberg Józsefné, Nemes Terézia	1914	Zeg.	Deutsch Sarolta	Zeg.
	Weinberg Gábor	1939	Bp.	Nemes Terézia	Zeg.
	Nemes Zoltán	1901	Zeg.	Deutsch Sarolta	Zeg.

A névjegyzék 869 személy nevét tartalmazza, köztük a Neubrunn-Nemes család fent felsorolt tagjait. Az első oszlopban a névjegyzékben adott sorszám szerepel. A sorszám nélküli személyek Szombathelyen ill. Budapesten kerültek az összeíró lapra.

E vázlatos írás jelzi, van még bőven kutatni való Zalaegerszeg történetében. S egy ilyen epizód, mint a képeslapkiadás, mennyi alig ismert adalékot, fájó emléket hoz felszínre. Írásom tisztelgés a városiasodást elősegítő polgár (zsidó) családok előtt, akik a kereskedés, üzleti tevékenységük mellett valódi lokálpatrióta értékeket, a város hajdani arculatát megőrző felvételeket hagytak az utókorra.

Frimmel Gyula
Tapintás
Mezzotinto, vegyes technika